

КОНЦЕПЦІЯ КОНКУРЕНТНОГО РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ УКРАЇНИ НА ПОСТНЕОЛІБЕРАЛЬНІЙ ОСНОВІ

©2022 САЛАШЕНКО Т. І.

УДК 338.242:620.9
JEL Classification: L94

Салашенко Т. І.

Концепція конкурентного ринку електричної енергії України на постнеоліберальній основі

Формування конкурентного ринку електроенергії є міжнародним зобов'язанням України та національним інтересом її суспільства. Наразі в Україні відбувається імплементація європейської моделі ринку електроенергії, однак і в ЄС процес її перегляду для прискорення «зеленого» енергетичного переходу. У статті стверджується, що неоліберальна економічна парадигма, яка домінувала у світі протягом останніх 90 років, потребує перегляду для посилення взаємодії в інтересах суспільства та довкілля. Новою економічною парадигмою визнається постнеолібералізм, який передбачає стратегічне партнерство держави та бізнесу в інтересах суспільства та довкілля. Формування конкурентного ринку електроенергії на постнеоліберальній основі здатне забезпечити результативність його функціонування, запобігти електроенергетичним кризам та сприяти сталому адекватному розвитку. Теоретичним підґрунтям формування конкурентного ринку електроенергії має бути теорія галузевого ринку, синергетика та теорія економічних механізмів, принципи яких мають бути закладені в основу конкурентного ринку електроенергії. Ринок електроенергії на постнеоліберальній основі будується на основі 3 функцій: результативності ринку, електроенергетичної безпеки та адекватності розвитку, – та передбачає впровадження 2 прямих економічних механізмів: товарного ринку, ринку потужностей (механізми ринку допоміжних послуг і пропускних потужностей є субсидіарними до них). У статті запропоновано концептуальну модель конкурентного ринку електроенергії на постнеоліберальній основі, виділено принципи, завдання, визначено ролі учасників; сформульовано систему гіпотез і положень її реалізації. Операційна модель впровадження конкурентного ринку електроенергії складається з чотирьох етапів: його ідентифікація за ключовими детермінантами, аналіз тенденцій розвитку, побудова економічного механізму, вибір інструментів діагностики.

Ключові слова: ринок електроенергії, електроенергетична система, постнеолібералізм, галузевий ринок, синергетика, економічний механізм.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-3-70-83>

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Формул.:** 3. **Бібл.:** 78.

Салашенко Тетяна Ігорівна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу промислової політики та енергетичної безпеки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: tisandch@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1822-5836>

Researcher ID: V-3701-2017

UDC 338.242:620.9
JEL Classification: L94

Salashenko T. I. The Conception of Competitive Electric Energy Market in Ukraine on a Postliberal Basis

The formation of a competitive electric energy market is an international obligation of Ukraine and the national interest of its society. Currently, the European model of the electric energy market is being implemented in Ukraine, but in the EU the process of its revision is also underway to accelerate the «green» energy transition. The article expounds that the neoliberal economic paradigm that has dominated the world for the past 90 years needs to be revised to enhance interaction in the interests of society and the environment. The new economic paradigm is recognized as post-neoliberalism, which implies a strategic partnership between the State and business in the interests of society and the environment. The formation of a competitive electric energy market on a post-neoliberal basis is able to ensure the effectiveness of its functioning, prevent electric energy crises and promote sustainable adequate development. The theoretical basis for the formation of a competitive electric energy market should be the theory of the sectoral market, synergetics and the theory of economic mechanisms, the principles of which should constitute the basis of a competitive electric energy market. The electric energy market on a post-liberal basis is based on 3 functions: market effectiveness, electric energy safety, and adequacy of development – and also provides for the introduction of 2 direct economic mechanisms: the commodity market, the market of capacities (mechanisms of the market of ancillary services and throughput capacities are subsidiary to them). The article proposes a conceptual model of a competitive electric energy market on a post-neoliberal basis, highlighting the principles, tasks; defining the roles of participants; formulating a system of hypotheses and provisions for its implementation. The operating model for the introduction of a competitive electric energy market consists of four stages: its identification by key determinants, analysis of development tendencies, construction of an economic mechanism, selection of diagnostic tools.

Keywords: electric energy market, electric energy system, post-neoliberalism, industry market, synergetics, economic mechanism.

Fig.: 2. **Tabl.:** 1. **Formulae:** 3. **Bibl.:** 78.

Salashenko Tetiana I. – Candidate of Sciences (Economics), Senior Research Fellow of the Department of Industrial Policy and Energy Security, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: tisandch@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1822-5836>

Researcher ID: V-3701-2017

Вступ. Формування конкурентного ринку електроенергії (далі РЕЕ) є міжнародним зобов'язанням України, що міститься у Договорі до Енергетичної Хартії 1998 р. [1], Договорі про заснування Енергетичного співтовариства 2005 р. [2], Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 2014 р. [3] та зафіксовано в Енергетичній стратегії України на період до 2035 р. «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [4]. Україна здійснила перехід до обов'язкової односторонньої біржової торгівлі електроенергії (далі ЕЕ) у 1996 р., а у 2019 р. – до двосторонньої біржової та позабіржової торгівлі. На цей час РЕЕ України функціонує за європейською децентралізованою моделлю. Однак відсутність глибокої рефлексії концептуальних засад формування обумовила викривлення його моделі в українському варіанті, створивши квазіконкурентний РЕЕ в Україні [5]. Одночасно виклики сталого розвитку, боротьба з глобальними кліматичними змінами, загострення енергетичних криз обумовлюють необхідність подальшого врахування новітніх засад економічної політики, що, своєю чергою, потребує розробки / перегляду концептуальних засад формування конкурентного РЕЕ на основі методології.

Аналіз останніх публікацій. Із 2002 р. РЕЕ України перебуває в процесі трансформації [6; 7; 8] та постійно привертає увагу вчених щодо дослідження проблем його трансформації. Розробці теоретичних, методологічних, методичних, прикладних питань формування ринку електроенергії України присвячені роботи таких українських учених, як І. В. Білинов, С. В. Дубовський, А. С. Завербний, М. О. Кизим, О. В. Кириленко, Ю. Д. Костін, Б. А. Костюковський, О. В. Коцар, М. М. Кулик, В. В. Мушенко, Є. В. Парус, У. Є. Письменна, С. Є. Саух, О. М. Суходоля, В. Є. Хаустова [9–23]. Проте питання формування конкурентного ринку електроенергії України залишається й досі невирішеним та потребує перегляду його концептуальних засад згідно з новітньою парадигмою економічного розвитку, якою в цьому дослідженні вважається парадигма постнеоліберальної економіки.

Мета статті – формування концептуальних засад створення конкурентного ринку електроенергії України на постнеоліберальній основі, що передбачає стратегічне партнерство держави та бізнесу в інтересах довгострокового розвитку суспільства та збереження довкілля.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтування концепції конкурентного РЕЕ потребує вибору наукової парадигми (у визначенні цього поняття Т. Куном [24]), пов'язаної із лібералізацією економічної відносин у суспільному господарстві.

У ХХ ст. розвивалося декілька течій неолібералізму, з-поміж яких здійснювався вибір особливостей формування економічної політики [25]: теорія спонтанного ринкового порядку Ф.-А. фон Хайека [26], теорія економіки ринків М.-Ф.-Ш. Аале [27], монетарна теорія М. Фрідмана [28], теорія раціональних очікувань Р. Лукаса [29], теорія непослідовності політики у часі Ф. Кідленда та Е. Прескотта [30]. Господарюючою науковою парадигмою економічної політики на протязі останніх 90 років у світі стала

неоліберальна парадигма спонтанного розвитку, яку було сформовано Ф. Хайека у 1940-х рр. Згідно із визначенням Ф. Хайека неолібералізм – це «політика, яка свідомо обирає в якості впорядкованого початку конкуренцію, ринок і ціни, і використовує правову рамку, підтримувану силою держави, для того щоб зробити конкуренцію настільки ефективною і благодійною, наскільки можливо» [26]. На відміну від класичного лібералізму, заснованого на абсолютному принципі *laiser faire*, неолібералізм дозволяє державі регулювання економіки, але тільки для встановлення принципів конкуренції та законів вільного ринку [31]. На думку Б. Сехта, основними принципами неолібералізму стали: свобода / індивідуальність, раціональність, толерантність [32].

Загальносвітовий курс неоліберальної політики визначений у Вашингтонському консенсусі, який був сформульований Дж. Уільянсоном у 1989 р. та передбачав макроекономічну та фінансову стабілізацію країн-учасниць МВФ та Світового банку [33] на основі 10 правил [34]: фискальна дисципліна, переупорядкування пріоритетів державних видатків, податкова реформа, лібералізація відсоткових ставок, конкурентний обмінний курс, лібералізація торгівлі, лібералізація прямих іноземних інвестицій, приватизація, дерегуляція економіки, захист прав власності. На думку самого Дж. Уільянсона, до Вашингтонського консенсусу було закладено 3 головні ідеї: макроекономічну стабільність, ринкову економіку та відкритість для всього світу [35].

Європейський курс неолібералізації економічних відносин було закладено ще раніше в Римському договорі 1957 р. та підтверджено Маастріхтським договором 1992 р., зокрема, у ст. 3 кожного з них визначено, що внутрішній ринок ЄС повинен характеризуватися «скасуванням перешкод вільному пересуванню товарів, осіб, послуг і капіталів між державами-членами» та «сприяти становленню системи, що запобігає порушенням на ньому» [36; 37]. Ці два документи закріпили неолібералізм абсолютно у всіх сферах ЄС та зорієтували його зовнішню політику на експансію неолібералізму [38]. Однак, як пише У. Голді, самокерований курс європейської економічної політики був грубим і екстремальним [39].

Ідеологізація неоліберальної парадигми призвела до численної її критики серед вчених, зокрема, серед основних доводів звучать такі [40]:

- не існує суспільства, немає культур чи колективних органів, а є лише окремі індивіди;
- жадібність і прага наживи – це добре, жадібність – це цінність;
- чим багатшими стають багаті, тим краще для всіх, тому що кожен отримує вигоду від цього процесу завдяки ефекту струменя;
- вільна і невикривлена конкуренція на вільних ринках сприймається як єдиний бажаний спосіб координації людської діяльності задля суспільного блага;
- обмежень немає, завжди чим більше, тим краще;
- альтернативи немає.

У роботі [41] неолібералізм визначається як домінуючий паттерн регулюючого реструктурування економіки, що

визначається сукупністю соціальних процесів і пов'язаних з поліморфними формами та результатами, які мають деструктивний характер, які проявляються в: (1) нав'язуванні теології вільного ринку; (2) нерівномірному просторовому соціально-економічному розвитку; (3) сукупності локальних траєкторій розвитку, випадкових форм і гібридних поєднань; (4) розвитку монопольно-фінансового капіталізму та накопиченні фінансового капіталу у спекулятивній формі; (5) створенні надлишкових потужностей та перенакопиченні у світовому господарстві; (6) примусовому скороченні державних витрат і нав'язуванні боргів країнам, що розвиваються; (7) перекадненні на суспільство приватних ризиків; (8) погоні за економічним зростанням.

У зв'язку з неможливістю досягнення повного неолібералізму науковим товариством у XXI ст. формується ідея про зміну наукової парадигми економічної політики з неоліберальної на постнеоліберальну. Гостра потреба зміни парадигми виникла після світової фінансової кризи 2008–2009 рр. [42; 43; 44], хоча окремі передумови її становлення співвідносяться з кризами в Латинській Америці та Азії наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр. [45]. Перша згадка про постнеолібералізм у WoS Claritive Database міститься в роботі Е. Р. Т. Чалліс, В. Е. Мюррей 2008 р., які порівнюють домінуючу останні 80 років політико-економічну парадигму неолібералізму, розроблену для підтримки принципів вільного ринку, аналізуються сили, які викликали необхідність зміни її на постнеоліберальну, засновану на неоструктурній економічній політиці на засадах стратегічних торгових партнерств [46; 47]. Найбільшу популярність цій економічній течії надала праця Дж. Пек, Н. Теодор, Н. Бреннер 2010 р., в якій постнеолібералізм розглядається як стійка форма соціально-просторового перерозподілу, що має соціальну, економічну та екологічну насущність, і представляє форму багатостороннього, наднаціонального економічного співробітництва [41]. У 2015 р. Н. Етлінгер, К. Д. Гартманн довели, що в основі постнеолібералізму лежать соціальні цінності та неексплуатаційний підхід до природи [48].

У 2020 р. трьомастами інтелектуалами з 33 країн світу було підписано Другий Конвівіалістичний Маніфест «До постнеоліберального світу», який визначив 6 керівних принципів/постулатів постнеолібералізму [40]:

- загальної природності – люди не живуть поза природою, вони є її частиною і взаємозалежні з нею;
- загальної людяності – існує лише одне людство, яке має поважати особистість кожного його члена;
- загальної соціальності – люди є соціальними істотами, і вони зберігаються в асоціаціях, суспільствах чи спільнотах різного розміру та характеру;
- законної індивідуальності – законною є така політика, яка дозволяє кожній людині розвивати свою особистість повною мірою, розвиваючи свої здібності, силу бути і діяти, не завдаючи шкоди іншим, з метою досягнення рівної свободи;
- творчої опозиції – нормально, щоб люди були в опозиції один з одним, але це є законним, якщо це не загрожує рамкам загальної людяності, загальної соціальності та загальної природності, що робить суперництво родючим, а не руйнівним;

- контролю над перевагою пронизує всі інші і покликається служити їм регулятором і захистом.

Постнеоліберальна наукова парадигма стає все більше пріоритетною в умовах загострення екологічних, економічних, фінансових, соціальних, політичних і моральних проблем, пов'язаних зі зростанням антидемократичних тенденцій, наслідками неолібералізму та ефектами економічної та соціальної нерівності, породженими ринковими відносинами [40]. Розвиток постнеолібералізму стає особливо актуальним в епоху антропоцену, оскільки неолібералізм обумовив стрімке збільшення рівня парникових газів в атмосфері, призвів до скорочення біорізноманіття та надмірного споживання природних ресурсів, що завдало непоправної шкоди довкіллю [49].

Щодо практичних аспектів прояву постнеолібералізму, то на сьогодні саме ця парадигма дозволяє виявити справжню цінність ЄС як інтеграційного проекту, який полягає в гарантуванні в усій Європі принципу верховенства закону, мультинаціональній кооперації в питаннях міграції, змін клімату та глобальних потреб, які окремі держави не можуть вирішити самотужки [38].

Із цієї точки зору реформування енергетичних ринків з позиції постнеолібералізму здатне забезпечити прискорення «зеленого» енергетичного переходу. Термін «енергетичний перехід» було визначено В. Смілом як «зміна складу (структури) первинного енергозабезпечення, поступовий перехід від конкретної схеми енергозабезпечення до нового стану енергетичної системи». На його думку, наразі відбувається 4-й енергетичний перехід, який почався з 2017 р., коли головним енергетичним ресурсом стають відновлювані джерела енергії [50]. Однак саме цей перехід принципово відрізняється від попередніх трьох, оскільки, на відміну від останніх, пов'язаних не з максимізацією економічних вигід, спрямований на вирішення соціально-екологічних проблем (відносин людини з природою), підтримуючи економічне здоров'я окремих інститутів та в цілому енергетичних ринків.

Світовий економічний форум наполягає, що успіх «зеленого» енергетичного переходу залежить від збалансування трьох складових: безпеки та доступності, екологічної стійкості та економічного розвитку [51]. Сучасний етап енергетичного переходу є складним та спирається на такі положення: визначається політикою, а не технологіями, порушує процеси лібералізації енергетичних ринків і підтримує їх економічну основу, є технологічно неповним, тому потребує нових бізнес-моделей [52].

З метою втілення цих ідей та ініціатив у життя саме наукова парадигма постнеолібералізму має бути основоположною при формуванні державної політики на конкурентних енергетичних ринках.

Лідером такої трансформації прагне бути ЄС, який впровадив найбільшу регіональну угоду про співробітництва – European Green Deal – яка має на меті: відсутність чистих викидів парникових газів до 2050 р., економічне зростання, відокремлене від використання ресурсів, щоб жодна людина та жодне місце не залишилося позаду [53]. Для забезпечення досягнення цих цілей було прийнято Четвертий пакет транснаціонального законодавства – «Clean energy for all Europeans package» [54]. Аналіз норма-

тивних документів цього пакета (4 директив та 4 регламентів) дозволяє стверджувати, що формування конкурентного РЕЕ на постнеоліберальній основі є ключовим завданням «зеленого» енергетичного переходу та має розглядатися як вагомий складовий елемент нової економічної політики у європейському просторі.

Щодо практичної проблеми формування конкурентного РЕЕ в Україні, то слід зазначити, Україна хоча і прийняла європейську модель конкурентного РЕЕ, однак впровадила її у квазінеоліберальний спосіб – з метою максимізації вигід стейкхолдерів ринку, а не з метою максимізації вигід суспільства та зняття негативного впливу на довкілля. Як стверджує С. Близнюк, «програма ринкових реформ в Україні не була розроблена на основі власного досвіду, а запроваджувалася келійно» [55, с. 20]. Окрім цього, новітні положення транснаціонального законодавства ЄС не включені урядом України до графіку імплементації європейського законодавства в національну практику. Зважаючи на це, концептуальні засади формування конкурентного РЕЕ в Україні потребують докорінного перегляду, з огляду на новітню економічну течію постнеолібералізму, інтереси суспільства та вимоги щодо захисту довкілля.

Теоретичним підґрунтям концепції конкурентного РЕЕ на постнеоліберальній основі мають бути: теорія галузевих ринків, теорія систем та її синергетична парадигма, теорія економічних механізмів і її складові елементи аукціонів.

Теорія галузевих ринків, як зазначається в праці [56], пройшла 3 етапи, кожний з яких знаменувався якісними зрушеннями у розумінні предметної галузі та методології дослідження, що виступає способом встановлення зв'язку «між теорією та реальністю»:

- 1) представники гарвардської школи (Е. Мейсон [57], Дж. Бейн [58]) досліджували зв'язки між структурою галузевого ринку, поведінкою учасників ринку та результативністю його функціонування. Методологічний інструментарій цього етапу спирався на використання емпіричних даних, що надаються панельними дослідженнями та статистичними джерелами;
- 2) у тулузькій школі (Ж. Тіроль) досліджувалося питання пошуку ефективної структури ринку. У 2014 р. Ж. Тіроль отримав Нобелівську премію «за аналіз ринків і їх регулювання» [59]. У своїх працях Ж. Тіроль розглядає методи державного регулювання ринків із недосконалою конкуренцією. На його думку, монополі та олігополі ринки мають право на існування у технологічних та інфраструктурних секторах економіки з метою просування інновацій, але потребують державного регулювання. Таке регулювання повинно виходити з позиції стимулювання інновацій в інтересах суспільства, не завдаючи шкоди довкіллю. Тоді як учасники конкурентних ринків змушені витратити забагато зусиль на конкурентну боротьбу та не в змозі фінансувати потужні науково-дослідницькі проекти самостійно. Держава на недосконалих ринках виступає як регулятор, який встановлює правила гри та компенсує «провали» ринку. Протиставляючи конкурентну та промис-

лову політику держави, Ж. Тіроль доходить висновку про доцільність державного регулювання першої з огляду на вирішення 4 макроекономічних проблем: клімату, безробіття, фінансів та євро. Методологічну базу цього етапу склали мікроекономічний аналіз, із розгортанням так званої «теоретико-ігрової революції» з використанням економічних методів аналізу;

- 3) нова емпірична теорія галузевих ринків (Х. В. де Йонг В. Г. Шеферд [60], Шмаленці, Уліг [61]) займається вивченням кожного галузевого ринку з урахуванням специфіки попиту, функції витрат та особливостей внутрішньогалузевої конкуренції. Методологічна задача полягала в тому, щоб зберегти системність аналізу ринку, властиву тулузькій школі, подолавши проблему емпіричного аналізу гарвардської школи – ненадійність методів і недосконалість показників.

Формування конкурентного РЕЕ на постнеоліберальній основі є новим та складним завданням, тому постановка та вирішення завдань, що входять до предметної області теорії галузевих ринків, є особливо актуальними, серед них:

- дослідження внутрішньогалузевої специфіки функціонування РЕЕ;
- забезпечення результативності функціонування РЕЕ;
- запровадження правил РЕЕ в інтересах суспільства та довкілля;
- визначення напрямів інноваційного розвитку РЕЕ.

Об'єкти електроенергетики функціонують в єдиній електроенергетичній системі, порушення рівноваги одного з них матиме неминучі наслідки для інших. Тому другою є теорія систем та її синергетична парадигма. Витоки теорії систем спираються на праці Л. фон Берталанфі [63], який виходить із ізоморфізму функціонування системних об'єктів, які представляють холистські цілісності. Сучасний етап розвитку теорії систем пов'язується із синергетикою, яка дозволяє структурувати динамічно складні системи, що постійно розвиваються. Синергетика претендує на міжdisciplinary статус у галузі досліджень та, як наслідок, впровадження міжdisciplinary методології у сучасній науці [64]. В. Будановим виділяється 7 методологічних принципів синергетики: 2 принципи буття (що виражають фазу порядку, тобто стабільного функціонування системи) та 5 принципів становлення (що відображаються фазу трансформації, тобто оновлення системи) [65], а саме: гомеостатичність, ієрархічність, нелінійність, незамкнутість, нестійкість, емерджентність, спостережуваність.

Синергетичні засади формування конкурентного РЕЕ особливо є актуальними з моменту відкриття конкуренції на ньому. До цього моменту державно регульовані ринки електроенергії функціонували як закриті системи, тобто їх дослідження як простих систем за допомогою синергетичної методології було надмірним. Відкриття конкуренції на РЕЕ обумовило становлення відкритих самоорганізованих систем: зокрема, самодиспетчеризація учасників обумовлює неочікувані результати функціонування та багато-

векторності розвитку, виникнення електроенергетичних криз.

Із огляду на теорію синергетики постають такі завдання щодо формування конкурентного РЕЕ:

- визначити ступінь і напрями розвитку електроенергетичної системи;
- сформувати ієрархічну будову електроенергетичної системи;
- сформувати систему підготовки до виникнення електроенергетичних криз;
- розробити сценарії розвитку електроенергетичної системи;
- стимулювати розвиток електроенергетичної системи.

Третьою складовою теоретичного підґрунтя формування конкурентного РЕЕ є теорія економічних механізмів та її складова теорія аукціонів. Теорія економічних механізмів, за яку А. Гурвіц [66; 67], Р. Майерсон [68; 69] та Е. Маскін [70] отримали Нобелівську премію у 2007 р., намагається вирішити прикладну задачу щодо встановлення єдиних правил стратегічної взаємодії економічних суб'єктів в умовах асиметричної економічної інформації.

Згідно із визначенням А. Гурвіца економічний механізм – це взаємодія між суб'єктами та центром, що складається з трьох стадій: кожен суб'єкт у приватному порядку посилає центру повідомлення m_i ; центр, отримавши всі повідомлення, обчислює очікуваний результат: $Y = f(m_1, \dots, m_n)$; центр оголошує результат Y_i , та, за потребою, втілює його в життя [71]. На думку А. Гурвіца, ключовим компонентом економічних механізмів із асиметричною інформацією є умова принципу сумісності стимулів, тобто припущення про раціональність поведінки економічних суб'єктів [67; 71].

Своєю чергою, Р. Майерсон визначив принцип виявлення [68], змістовно який зводиться до вирішення завдання синтезу оптимального механізму при прямих рішеннях учасників ринку, що не маніпулюються, при цьому ситуація, в якій рівновага відповідає недостовірній інформації, виключається.

Завданням центру є вибір механізму, у якому рівноважні стратегії елементів забезпечують максимальне значення очікуваної корисності [72]. Спираючись на функції розподілу, Р. Майерсон формулює теорему про еквівалентність доходів, яка доводить ефективність кінцевого розміщення об'єкта між учасниками: у багатьох ситуаціях навіть теоретично не існує такого механізму перепродажу, який гарантував би передачу об'єкта від того, хто його цінує вище, до того, хто його цінує нижче [68; 73].

Е. Маскін через систему принципів визначає основи справедливого вибору, до яких відносить принципи [74]: (а) консенсусу – якщо всі згодні, що А краще, ніж В, то В не повинен бути обраний; (б) анонімності – переваги учасників мають рахуватися однаково, тобто не має значення, хто обирає; (в) нейтральності – не існує переваги у жодного з учасників; (г) «No Nader effect» – результат не залежить від «неважливих» учасників, тобто при вирішенні, чи перемає А або В, не має значення, що приймає С.

Таким чином, економічний механізм зводиться до сукупності прямих механізмів, у якому існує правдива рів-

новага, що призводить до максимізації очікуваної корисності. Своєю чергою, прямий механізм задається двома функціями: функцією розподілу, яка визначає хто отримує товар, та функцією плати, яка визначає, хто і скільки платить [71; 73; 74].

Із огляду на теорію економічних механізмів постають завдання щодо формування економічного механізму конкурентного РЕЕ, який забезпечить:

- 1) відсутність спроможності учасників маніпулювати інформацією;
- 2) раціональність поведінки учасників ринку;
- 3) ефективність розподілу ЕЕ між учасниками ринку;
- 4) справедливу порівнянність пропозицій учасників ринку;
- 5) анонімність торгів;
- 6) нейтральність учасників ринку;
- 7) об'єктивну значущість результатів торгівлі.

Ґрунтуючись на наведених вище теоретико-методологічних положеннях, можна запропонувати концепцію конкурентного РЕЕ на постнеоліберальній основі (рис. 1). Ця концепція виходить із універсального значення ЕЕ на сучасному етапі господарювання. Сьогодні це єдиний енергетичний продукт, здатний задовольнити усі без винятку енергетичні потреби суспільства. До того ж виробництво ЕЕ можливе в екологічно нейтральним спосіб. На додаток ЕЕ представляє однорідний продукт чітко регламентованої якості, що забезпечується та підтримується електромережами. Із фізичної точки зору, не може бути будь-якої її диференціації [75; 76]. Ця властивість визначає можливість створення РЕЕ, наближених до умов чистої конкуренції [77], з усіма властивими цій формі конкуренції принциповими умовами: анонімність, однорідність, досконала інформація, ідеальна мобільність, унікальна ринкова рівноважна конфігурація кількості та ціни [78]. Водночас обмежені можливості зберігання ЕЕ зумовлюють складність будови РЕЕ.

Таким чином, генеральна мета концепції конкурентного РЕЕ на постнеоліберальній основі може бути сформульована як запровадження економічного механізму функціонування РЕЕ, який забезпечує стратегічну взаємодію між учасниками ринку та державою щодо результативності його функціонування, енергетичної безпеки постачання ЕЕ та адекватності розвитку електроенергетичної системи в інтересах суспільства та довкілля. Декомпозиція генеральної мети концепції конкурентного РЕЕ за складовими дозволяє виділити її субконцепції, які зводяться до сукупності прямих механізмів:

- 1) механізму взаємодії між учасниками товарного РЕЕ, що забезпечує результативність розподілу комерційних потоків ЕЕ у просторі та часі;
- 2) механізму підтримання електроенергетичної безпеки та превентивного запобігання електроенергетичним кризам, що збалансовує фізичні потоки ЕЕ в електроенергетичній системі;
- 3) механізму взаємодії між учасниками РЕЕ та державою щодо підтримки обраного вектора розвитку відносно поставленої цілі, що скеровує учасників ринку розвивати відповідні потужності в інтересах суспільства та довкілля.

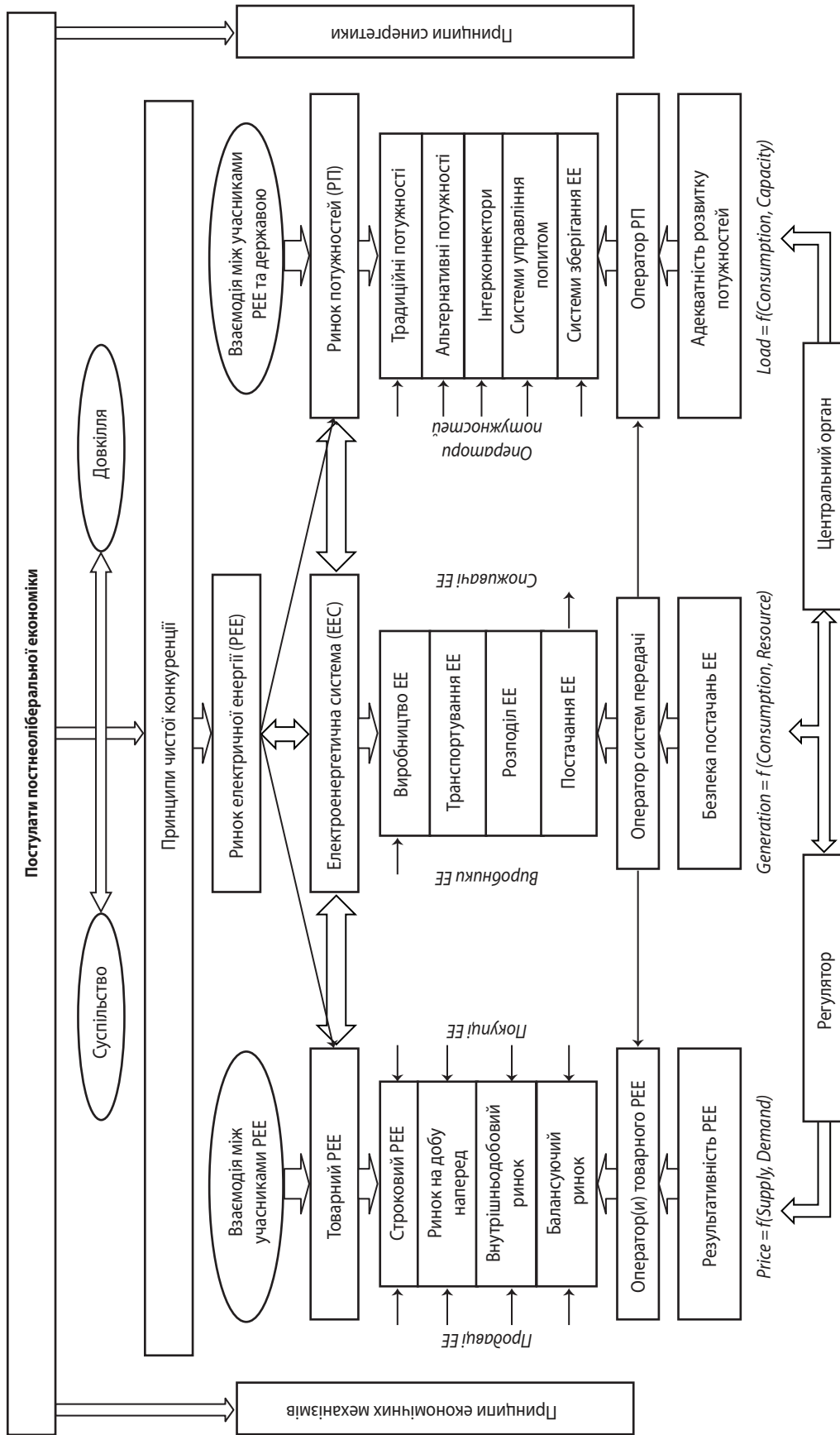

Рис. 1. Концептуальна модель формування РЕЕ на постнеоліберальній основі

Джерело: власна розробка

Завданням формування конкурентного РЕЕ є забезпечити безперервність поточного його функціонування за комерційними та фізичними потоками ЕЕ, а також збалансованість строкового розвитку електроенергетичної системи, для чого мають виконуватися функції:

- 1) функція результативності ринку, що відбиває поточну збалансованість розподілу комерційних потоків ЕЕ:

$$Price = f(Supply, Demand), \quad (1)$$

де *Price* – функція ціни ЕЕ залежно від стану ринкової кон'юнктури;

Supply – пропозиція ЕЕ як складова ринкової кон'юнктури;

Demand – попит ЕЕ як складова ринкової кон'юнктури;

- 2) функція електроенергетичної безпеки, тобто нормального розподілу фізичних потоків ЕЕ в електроенергетичній системі та превентивного запобігання електроенергетичним кризам:

$$Generation = f(Consumption, Resource), \quad (2)$$

де *Generation* – функція виробництва ЕЕ як ендегенна складова балансу електроенергетичної системи;

Consumption – споживання ЕЕ як екзогенна складова балансу електроенергетичної системи;

Resource – ресурси для виробництва ЕЕ як екзогенна складова балансу електроенергетичної системи;

- 3) функція адекватності розвитку, що передбачає стратегування розвитку потужностей електроенергетичної системи:

$$Adequacy = f(Load, Capacity), \quad (3)$$

де *Adequacy* – функція адекватності розвитку електроенергетичної системи; *Load* – споживче навантаження в електроенергетичній системі;

Capacity – генеруючі потужності наявно доступні в електроенергетичній системі.

За централізованого підходу функціонування конкурентного РЕЕ під єдиним керівництвом, тоді як за децентралізованого підходу комерційні та фізичні потоки ЕЕ розмежовані, що викликає необхідність розмежування повноваженнями відповідних структур.

На конкурентному РЕЕ держава здійснює виконання цих функцій опосередковано через призначених нею операторів:

- 1) операторів товарного РЕЕ, які впроваджують правила торгівлі і взаємодії, встановленні державою, між продавцями і покупцями ЕЕ;
- 2) оператора систем передачі, який регулює фізичний баланс електроенергетичної системи, взаємодіючи з виробниками та споживачами ЕЕ;
- 3) оператора ринку потужностей, який забезпечує відбір інвестиційних проектів із різними типами потужностей для забезпечення адекватного розвитку електроенергетичної системи.

За централізованого підходу функції всіх трьох операторів об'єднані під єдиним керівництвом оператора системи, тоді як за децентралізованого – вони є розмежованими.

Ролі учасників РЕЕ трифунціоновані за його підсистемами:

- 1) виробники ЕЕ = продавці / покупці ЕЕ = оператори потужностей;
- 2) споживачі ЕЕ = покупці / продавці ЕЕ = оператори потужностей.

Формування концепції конкурентного РЕЕ на постнеоліберальній основі ґрунтується на доведенні або спростуванні гіпотез та імплементації таких положень (табл. 1).

Для обґрунтування / спростування гіпотез концепції розроблено операційну модель формування конкурентного РЕЕ (рис. 2).

Таблиця 1

Проблеми та гіпотези концепції конкурентного РЕЕ на постнеоліберальній основі

Гіпотеза	Теоретична проблема	Практична проблема	Положення концепції
1	2	3	4
Г. 1. РЕЕ взаємопов'язує інтереси учасників ринку, суспільства та довкілля	Неоліберальна економічна політика держави нездатна сприяти функціонуванню РЕЕ в інтересах суспільства та довкілля	Економічні інтереси учасників РЕЕ не збігаються з інтересами суспільства та довкілля	Економічний механізм РЕЕ будується на засадах постнеоліберальної економічної політики, що забезпечує сталий розвиток електроенергетичної системи через сукупність взаємопов'язаних прямих механізмів
Г. 2. Модель конкурентного РЕЕ складається за ключовими детермінантами	Вибір моделі РЕЕ розгалуженим завданням державної економічної політики, яке передбачає множинний вибір за кожною детермінантою її формування	Моделі РЕЕ еволюціонували стихійно та на практичній основі, тому «сліпе» перейняття закордонного досвіду неприйнятне	Модель РЕЕ визначається за ключовими детермінантами, вибір з-поміж яких потребує врахування особливостей електроенергетичної системи, національних інтересів суспільства та міжнародних зобов'язань із збереження довкілля
Г. 3. Інтеграція національних РЕЕ у суміжний регіональний простір	Постнеоліберальна модель економічного розвитку ґрунтується	Розвиток переривчастої «зеленої» електроенергетики вимагає інтеграції національ-	Забезпечення сталості розвитку електроенергетичної системи посилюють конкурентні переваги

1	2	3	4
посилює ризики конкурентної боротьби	на «зеленому» енергетичному переході	них РЕЕ у регіональних простір	учасників ринку в умовах інтеграції
Г. 4. Організація товарного РЕЕ на біржовій основі наближає його до умов чистої конкуренції	Акумуляування у просторі та часі заявок попиту та пропозиції ЕЕ потребує запровадження ефективного механізму визначення результатів функціонування РЕЕ	Прямі двосторонні домовленості між учасниками РЕЕ призводять до маніпулювання ринковою інформацією	РЕЕ передбачає створення прозорих, недискримінаційних та справедливих умов біржової торгівлі відповідно до можливостей учасників ринку, в інтересах суспільства при дотриманні балансу електроенергетичної системи
Г. 5. Фінансові інструменти здатні хеджувати ризики строкової дисбалансованості РЕЕ	Довгострокове планування фізичних поставок ЕЕ є складною науковою задачею економіко-математичною моделювання	Споживання ЕЕ є варіабельним, тому довгострокові контракти не відбивають його специфіки	Строкова торгівля на РЕЕ здійснюється на фінансовій основі із можливістю конвертації у фізичні продукти у міру наближення до реального часу постачання ЕЕ
Г. 6. Розвиток конкуренції на РЕЕ відбувається через підвищення результативності його функціонування	Конкурентний РЕЕ передбачає мінімізацію втручань держави в діяльність його учасників, проте не гарантує стабільності роботи ринку	Концентрація учасників РЕЕ надає можливості маніпулювання результатами торгів	Результативність функціонування РЕЕ визначається за кон'юнктурними його складовими (попитом і пропозицією), взаємопов'язаними через ціну ЕЕ
Г. 7. РЕЕ є джерелом загроз електроенергетичної безпеки	РЕЕ є системним об'єктом, що має бути взаємоузгодженим за підсистемами забезпечення, перетворення та споживання ЕЕ	Дії учасників РЕЕ щодо максимізації вигід / мінімізації збитків можуть порушувати безпеку функціонування електроенергетичної системи	Електроенергетична безпека передбачає дотримання рівноваги між підсистемами забезпечення, перетворення та споживання ЕЕ у електроенергетичній системі
Г. 8. Стратегування РЕЕ здійснюється за прогнозом адекватності розвитку потужностей електроенергетичної системи	Збалансованість розвитку електроенергетичної системи потребує погодинного планування балансу електроенергетичної системи на строкову перспективу	Учасники РЕЕ мають приймати превентивні управлінські рішення щодо подальшого розвитку потужностей	Стратегічний розвиток РЕЕ передбачає перехід від базового до цільового сценарію адекватності розвитку потужностей електроенергетичної системи
Г. 9. Стратегічний розвиток РЕЕ забезпечує ринок потужностей	Підтримка цільового розвитку електроенергетичної системи потребує додаткових фінансових стимулів для учасників РЕЕ	Учасники РЕЕ не в змозі самостійно визначити довгострокові інтереси суспільства та довкілля	Ринок потужностей як окремий продуктивний сегмент РЕЕ, скеровує учасників до обраного стратегічного вектора розвитку електроенергетичної системи
Г. 10. Оцінка інвестиційної привабливості потужностей електроенергетики взаємопов'язує економічну ефективність генерації ЕЕ, із її цінністю для суспільства та впливом її генерації на довкілля	Сталий розвиток електроенергетичної системи потребує компромісу між екологічними, соціальними та економічними цілями	Кожен існуючий / потенційний оператор потужностей самостійно приймає рішення щодо напрямів розвитку об'єкта електроенергетики, що йому належить	Перехід до цільового сценарію розвитку електроенергетичної системи забезпечується за рахунок відбору найкращих інвестиційних проєктів у площині «вартість-цінність-чистота» ЕЕ

Джерело: власна розробка

На першому етапі здійснюється ідентифікація ключових детермінант (ІКД) формування конкурентного РЕЕ, якими є: географічна демаркація (ГД), спосіб диспетчеризації (СД), ринкова інфраструктура (РІ), форми торгівлі (ФТ), часові сегменти (ЧС), методи ціноутворення (МЦ) і продуктова диверсифікація (ПД). Теоретичне узагальнення моделей формування РЕЕ (ТУМ) за ключовими детермінантами формування дозволяє виявити їх відмінності. Се-

ред таких моделей розглядаються європейська, американська та австралійська. Порівняльний аналіз досвіду (ПАД) формування РЕЕ за прийнятої моделей дозволяє виявити переваги (П+) та недоліки (Н-) у їх функціонуванні.

На другому етапі відбувається аналіз тенденцій розвитку електроенергетичної системи в регіональному просторі (АТРЕЕСРП) та виявлення ризиків (Р-) і можливостей (М+) її функціонування та розвитку в умовах інтеграції.

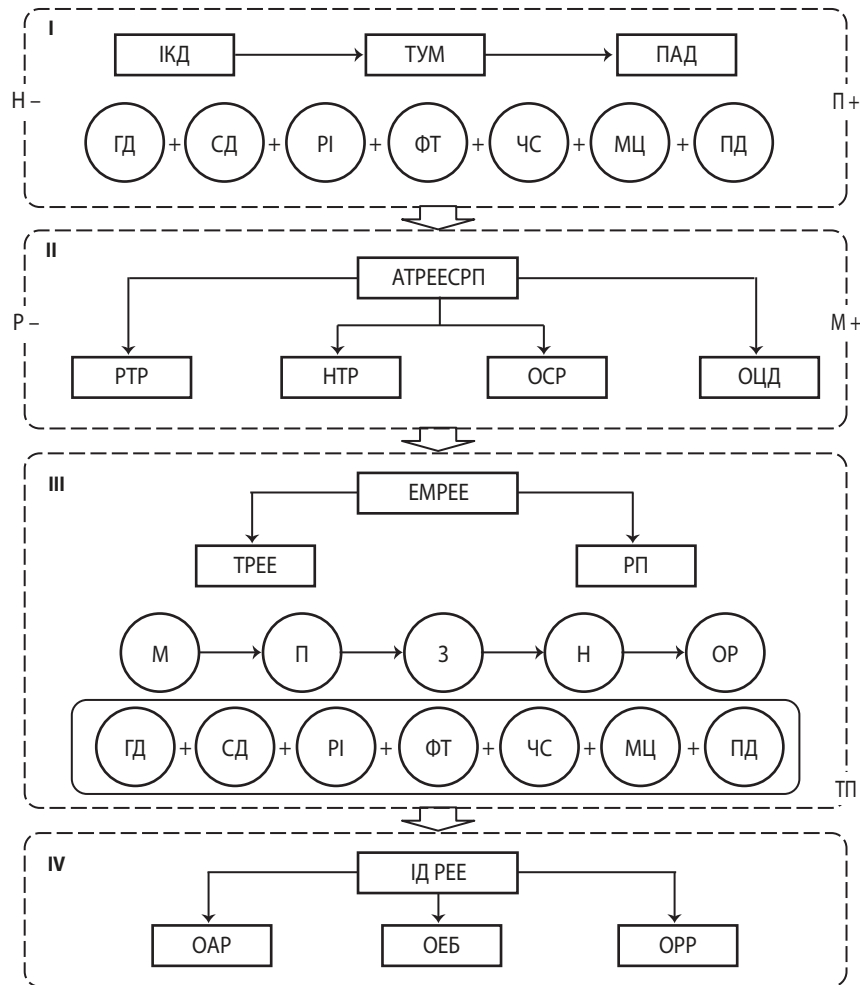

Рис. 2. Операційна модель формування конкурентного РЕЕ на постнеоліберальній основі

Джерело: власна розробка

Такий аналіз передбачає декілька підетапів: визначення та порівняння регіональних (РТР) і національних тенденцій розвитку (НТР), оцінку сталості розвитку (ОСР) електроенергетичних систем та оцінку дисперсії цін (ОДЦ) на ринках електроенергії у регіональному просторі.

Третім етапом є розробка теоретико-методичних положень економічного механізму функціонування РЕЕ (ЕМРЕЕ), що передбачає розробку двох прямих механізмів взаємодії між учасниками щодо поточного функціонування РЕЕ – товарного РЕЕ (ТРЕЕ), – та між учасниками та державою щодо довгострокового функціонування РЕЕ – ринку потужностей (РП). Для кожного прямого механізму визначаються мета (М), принципи (П), завдання (Н) та напрями (Н) функціонування та очікувані результати (ОР). Обґрунтування кожного прямого механізму передбачає визначення технологічного регламенту (ТП) його функціонування, за ключовими детермінантами його формування.

На четвертому етапі обґрунтовується запровадження інструментів діагностики РЕЕ (ІДРЕЕ). Оскільки за децентралізованого підходу формування РЕЕ фізичні та комерційні потоки ЕЕ є розмежованими, то і інструменти діагностики повинні бути розмежовані, але взаємоузгодженими між собою. Кожна функція передбачає оцінку поточного

стану (ОПС) та вибір регуляторного впливу (ВРВ) на учасників РЕЕ. Інструментами операційної діагностики РЕЕ є оцінювання електроенергетичної безпеки (ОЕБ) за фізичними потоками ЕЕ та оцінювання результативності ринку (ОРР), а інструментом стратегічної діагностики є оцінювання адекватності розвитку (ОАР).

Висновки. Формування конкурентного РЕЕ полягає у доведенні висунутих гіпотез щодо спроможності його функціонування на постнеоліберальній основі шляхом запровадження прямих прозорих, недискримінаційних та справедливих складових економічного механізму та реалізації функцій результативності ринку, електроенергетичної безпеки та адекватного розвитку потужностей. Означені завдання потребують розробки відповідних теоретико-методичних положень

ЛІТЕРАТУРА

1. Договір до Енергетичної Хартії та Заключний акт до неї від 06.02.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_056#Text
2. Договір про заснування Енергетичного співтовариства. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_926/print

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
4. Енергетична стратегія України на період до 2035 р. «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text>
51. Кизим М. О., Салашенко Т. І. Конкурентний ринок електроенергії: теоретичні підходи та моделі формування. *Проблеми економіки*. 2020. № 2. С. 130–143. DOI: 10.32983/2222-0712-2020-2-130-143
6. Про схвалення Концепції функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України : Постанова КМУ від 16.11.2002 № 1789. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1789-2002-%D0%BF>
7. Про засади функціонування ринку електричної енергії України : Закон України від 24.10.2013 № 663-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/663-18>
8. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2019-19>
9. Білінов І. В. Проблеми функціонування та розвитку нової моделі ринку електричної енергії в Україні (За матеріалами наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 3 лютого 2021 року). *Вісник Національної академії наук України*. 2021. № 3. С. 20–28. DOI: 10.15407/vsn2021.03.020
10. Дубовський С. В., Ленчевський Є. А., Бабін М. Є. Нові напрямки в реалізації процесів управління поточним режимом навантаження ОЕС України. *Проблеми загальної енергетики*. 2013. Вип. 1. С. 5–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PZE_2013_1_4
11. Завербний А. С. Аналізування проблем реформування українського ринку електричної енергії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2012. № 748. С. 311–321. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2012_748_46
12. Теоретико-прикладні аспекти декарбонізації та розвитку розподіленої електроенергетики України : кол. моногр. / за ред. М. О. Кизима ; авт. кол. : М. О. Кизим, В. Є. Хаустова, В. В. Шпілевський, Є. І. Котлярів, Т. І. Салашенко, Є. М. Крячко, Є. С. Колбасін, Д. М. Костенко, О. В. Шпілевський, О. В. Лелюк, Г. В. Мілютин. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2020. С. 159–187.
13. Кириленко О. В., Білінов І. В., Попович В. І., Олфір Д. О. Методологія об'єктно-орієнтованого моделювання для опису функціонування конкурентного оптового ринку електричної енергії. *Проблеми загальної енергетики*. 2011. Вип. 1 (24). С. 5–10.
14. Костін Ю. Д., Телегін В. С., Костін Д. Ю. Лібералізація ринку електроенергії: яким шляхом вести реорганізацію // Наука та освіта Збірник праць XI Міжнародної наукової конференції (4–13 січня 2018 р., Хайдусобосло, Угорщина). С. 123–130.
15. Костюковський Б. А. Проблеми реалізації положень Закону «Про засади функціонування ринку електричної енергії в Україні». *Проблеми загальної енергетики*. 2014. Вип. 3 (38). С. 43–49.
16. Коцар О. В., Расько Ю. О. Керування даними комерційного обліку в умовах лібералізації ринку електричної енергії України. *Технічна електродинаміка*. 2019. № 3. С. 74–84. DOI: 10.15407/techned2019.03.074
17. Кулик М. Н. Новые модели равновесных цен в теории межотраслевого баланса. *Проблеми загальної енергетики*. 2018. № 1. С. 12–23.
18. Мушенко В. В. Податково-правові засади державного регулювання ринку електроенергії в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : «Юридичні науки»*. 2020. № 6 (28). С. 20–25.
19. Парус Є. В., Білінов І. В. Складові імітаційної моделі процесів ціноутворення на ринку електричної енергії України. *Праці ІЕД НАН України*. 2019. Вип. 53. С. 28–34. DOI: 10.15407/publishing2019.53.028
20. Письменна У. Є. Ціни на електроенергію для населення як соціально-економічний фактор енергетичних трансформацій в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 42. С. 104–107.
21. Саух С. Є. Проблеми математичного моделювання конкурентної рівноваги на ринку електроенергії (За матеріалами наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 28 лютого 2018 року). *Вісник Національної академії наук України*. 2018. № 4. С. 53–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2018_4_10
22. Суходоля О. М. Досвід реформування ринку електричної енергії в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 1. С. 59–68.
23. Chen Q., Balian A., Kuzym M., Salashenko T., Gryshova I., Khaustova V. Electricity Markets Instability: Causes of Price Dispersion. *Sustainability* 2021. Vol. 13. 12343. DOI: 10.3390/su132212343
24. Кун Т. Структура научных революций. М. : Прогресс, 1977. 300 с.
25. Довбенко М. В., Осик Ю. И. Современные экономические теории в трудах Нобелиантов. URL: <https://www.monographies.ru/ru/book/section?id=4225>
26. Хайек Ф. Индивидуализм и экономический порядок. М. : Изобраз ; Начала-Фонд, 2016. 432 с.
27. Алле М. Экономика как наука. М. : Наука для общества, 1995.
28. Фридмен М. Количественная теория денег. М. : Эльф пресс, 1996.
29. Lucas R. Econometric Policy Evaluation: A Critique. *Carnegie Rochester Conference Series on Public Policy*. 1976. No. 1. URL: https://econpapers.repec.org/article/eeecrcspp/v_3a1_3ay_3a1976_3ai_3a_3ap_3a19-46.htm
30. Kydland F. E., Prescott E. C Rules Rather than Discretion: The Inconsistency of Optimal Plans. *Journal of Political Economy*. 1977. June. Vol. 85 (3). URL: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/260580>
31. Іванішин П. Неолібералізм як імперська ідеологія: вступ до націософського тлумачення // Українські студії стратегічних досліджень. URL: <https://ussd.org.ua/2021/05/06/neoliberalizm-yak-imperska-ideologiya-vstup-do-natsiosofskogotlumachennya/>
32. Sehta B. Basic Principles of Liberalism. URL: https://bra-bu.edu.in/counseling_lecture/Political%20Science:%20Basic%20principles%20of%20Liberalism.pdf
33. Катасонов В. Глобальный финансовый кризис: десятилетняя передышка заканчивается. URL: <https://ru.scribd.com/book/>
34. Williamson J. The Washington Consensus and Beyond. *Economic and Political Weekly*. Vol. 38. No. 15 (Apr. 12–18, 2003). P. 1475–1481. URL: <https://www.jstor.org/stable/4413431>
35. Williamson J. Did the Washington Consensus Fail? // Peterson Institute for International Economics. 2002. URL: <https://>

www.piie.com/commentary/speeches-papers/did-washington-consensus-fail

36. Договор, учреждающий Европейское Сообщество (Рим, 25 марта 1957 г.), (консолидированный текст с учетом Ницских изменений) (с изменениями от 16 апреля 2003 г.). Право Европейского Союза. URL: <http://eulaw.ru/content/2001>

37. Treaty on European Union // EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT>

38. Фази Т. Иллюзия: ЕС удастся демократизировать. Европейская интеграция. 2018. URL: <https://www.ipg-journal.io/rubriki/evropejskaja-integracija/illjuzija-es-udastsja-demokratizirovat-687/>

39. Godley W. Maastricht and All That. *LRB*. 1992. Vol. 14. No. 19. URL: <https://www.lrb.co.uk/the-paper/v14/n19/wynne-godley/maastricht-and-all-that>

40. The Second Convivialist Manifesto: Towards a Post-Neoliberal World. *Civic Sociology*. 2020. Vol. 1 (1). 12721. DOI: 10.1525/001c.12721

41. Peck J., Theodore N., Brenner N. Postneoliberalism and its Malcontents. *Antipode*. 2010. Vol. 41. Issue 1. P. 94–116. DOI: 10.1111/j.1467-8330.2009.00718.x

42. Altvater E. Postneoliberalism or postcapitalism? The failure of neoliberalism in the financial market crisis. *Development Dialogue*. 2009. Vol. 51. P. 73–86.

43. Bond P. Realistic postneoliberalism – a view from South Africa. *Development Dialogue*. 2009. Vol. 51. P. 193–211.

44. Brand U., Sekler N. Postneoliberalism: catch-all word or valuable analytical and political concept? *Development Dialogue*. 2009a. Vol. 51. P. 5–13.

45. Riggirozzi P., Grugel J. Neoliberal disruption and neoliberalism's afterlife in Latin America: What is left of post-neoliberalism? *Critical Social Policy*. 2018. 1–20.

DOI: 10.1177/0261018318765857

46. WoS Claritive Database. URL: <https://www.webof-science.com/wos/woscc/full-record/WOS:000257513900007>

47. Challies E. R. T., Murray W. E. Towards post-neoliberalism? The comparative politico-economic transition of New Zealand and Chile. *Asia Pacific Viewpoint*. T. 49. Vol. 2. P. 228–243. DOI: 10.1111/j.1467-8373.2008.00372.x

48. Ettliger N., Hartmann C. D. Post/neo/liberalism in relational perspective. *Political Geography*. 2015. Vol. 48. P. 37–48. DOI: 10.1016/j.polgeo.2015.05.009

49. Лена Ф., Исбернер Л.-П. Антропоцен: научные споры, реальные угрозы. Юнеско. 2018. URL: <https://ru.unesco.org/courier/2018-2/antropocen-nauchnye-spory-realnye-ugrozy>

50. Smil V. Energy and Civilization. A History. 2017. URL: <https://mitpress.mit.edu/books/energy-and-civilization>

51. Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2020/07/a-beginners-guide-to-the-energy-transition/>

52. Blazquez J., Fuentes R., Manzano B. On some economic principles of the energy transition. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0301421520305267?via%3Dihub> DOI: 10.1016/j.enpol.2020.111807

53. European Green Deal. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

54. Clean energy for all Europeans package. URL: https://ec.europa.eu/energy/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans_en

55. Близнюк С. В. Теорії економічної політики сучасної держави у контексті її впливу на джерела формування капіталу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 8. С. 18–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_8_8

56. Тарануха Ю.В. О периодизации развития теории отраслевых рынков. *Herald of Omsk University. Series «Economics»*. 2021. Vol. 19, no. 2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-periodizatsii-razvitiya-teorii-otraslevykh-rynkov>

57. Mason E. S. The Current Status of the Monopoly Problem in the United States. *Harvard Law Review*. 1949. Vol. 62, no. 8 (June). P. 1265–1285.

58. Bain J. S. Barriers to New Competition: Their Character and Consequences in Manufacturing Industries. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1956. 329 p.

59. The Prize in Economic Sciences 2014. Press Release, 13 October 2014 URL: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/2014/press.pdf

60. Jong H. W. de. Shepherd W. G. Mainstreams in Industrial Organization. Book I. Theory and International Aspects. Book II. Policies: Antitrust, Deregulation and Industrial. 1986. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-94-017-0493-9>

61. Schmalensee R., Willig R. Handbook of Industrial Organization. 1st Edition – September 11, 1989. URL: <https://www.elsevier.com/books/handbook-of-industrial-organization/schmalensee/978-0-444-70434-4>

62. Берталанфи Л. фон. Общая теория систем – критический обзор // Исследования по общей теории систем: сборник переводов / общ. ред. и вст. ст. В. Н. Садовского, Э. Г. Юдина. М.: Прогресс, 1969. С. 23–82.

63. Войцехович В.Э. Эволюция науки: от знания к пониманию, от классического знания к постклассическому пониманию реальности. URL: <http://spkurdyumov.narod.ru/Philos.htm>

64. Степин В. С. Саморазвивающиеся системы и постнеклассическая рациональность. *Вопросы философии*. 2003. № 8. С. 5–17.

65. Буданов В. Г. Синергетическая методология и проблема диалога культур. URL: <http://spkurdyumov.narod.ru/Philos.htm>

66. Hurwicz L., Arrow K. J., Karlin S., Suppes P. (eds.). Optimality and informational efficiency in resource allocation processes // *Mathematical Methods in the Social Sciences*. Stanford : Stanford University Press, 1960.

67. Hurwicz L., Radner R., McGuire C. B. (eds.). On informationally decentralized systems // *Decision and Organization*. Amsterdam : North-Holland, 1972.

68. Myerson R. Optimal auction design. *Mathematics of Operations Research*. 1981. Vol. 6. No. 1. P. 58–73.

69. Myerson R., Satterthwaite M. Efficient mechanisms for bilateral trading. *Journal of Economic Theory*. 1983. Vol. 29. P. 265–281.

70. Maskin E. Nash equilibrium and welfare optimality. *Review of Economic Studies*. 1999. Vol. 66. No. 1. P. 23–38.

71. Измалков С., Сонин К., Юдкевич М. Теория экономических механизмов (Нобелевская премия по экономике 2007 г.). *Вопросы экономики*. 2008. № 1.

DOI: 10.32609/0042-8736-2008-1-4-26

72. Myerson R. Optimal coordination mechanisms in generalized principal-agent problems. *J. of Math. Econ*. 1982. Vol. 10. N1. P. 67–81.

73. Сонин К. И. Основы теории аукционов (Нобелевская премия по экономике 2020 года). *Вопросы экономики*. 2021. № 1. DOI: 10.32609/0042-8736-2021-1-5-32

74. Демина Н. Метод маркиза Кондорсе или светлый путь спасения демократии. URL: https://polit.ru/article/2010/05/21/maskin_condorcet

75. Hoang L. N. Regulation of Electricity markets. URL: <https://www.science4all.org/article/electricity-markets/>

76. Erdmann G. Economics of electricity. Proceedings of the EPJ Web of Conferences, Berlin University of Technology, Germany, 27 August, 2015, 06001.

77. Cramton P. Electricity market design. *Oxford Review of Economic Policy*. 2017. Vol. 33. No. 4. P. 589–612.

78. Chindarkar N., Thampapillai D. J. Rethinking Teaching of Basic Principles of Economics from a Sustainability Perspective. *Sustainability*. 2018. Vol. 10. 1486.

REFERENCES

Alle, M. *Ekonomika kak nauka* [Economics as a Science]. Moscow: Nauka dlya obshchestva, 1995.

Altvater, E. "Postneoliberalism or postcapitalism? The failure of neoliberalism in the financial market crisis". *Development Dialogue*, vol. 51 (2009): 73-86.

Bain, J. S. *Barriers to New Competition: Their Character and Consequences in Manufacturing Industries*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1956.

Bertalanfi, L. fon. "Obshchaya teoriya sistem - kriticheskii obzor" [General Systems Theory - Critical Review]. In *Issledovaniya po obshchey teorii sistem: sbornik perevodov*, 23-82. Moscow: Progress, 1969.

Blazquez, J., Fuentes, R., and Manzanoc, B. "On some economic principles of the energy transition". <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0301421520305267?via%3Dihub>

DOI: 10.1016/j.enpol.2020.111807

Blinov, I. V. "Problemy funktsionuvannya ta rozvytku novoi modeli rynku elektrichnoi enerhii v Ukraini (Za materialamy naukovoi dopovidu na zasidanni Prezydii NAN Ukrainy 3 liutoho 2021 roku)" [ENGLISH_UA Problems of the Functioning and Development of the New Model of the Electric Energy Market in Ukraine (Based on the Materials of the Scientific Report at the Meeting of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine on February 3, 2021)]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, no. 3 (2021): 20-28.

DOI: 10.15407/vsn2021.03.020

Blyzniuk, S. V. "Teorii ekonomichnoi polityky suchasnoi derzhavy u konteksti yii vplyvu na dzhherela formuvannya kapitalu" [Theories of the Economic Policy of the Modern State in the Context of Its Influence on the Sources of Capital Formation]. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2011. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_8_8

Bond, P. "Realistic postneoliberalism - a view from South Africa". *Development Dialogue*, vol. 51 (2009): 193-211.

Brand, U., and Sekler, N. "Postneoliberalism: catch-all word or valuable analytical and political concept?" *Development Dialogue*, vol. 51 (2009): 5-13.

Budanov, V. G. "Sinergeticheskaya metodologiya i problema dialoga kultur" [Synergetic Methodology and the Problem of the Dialogue of Cultures]. <http://spkurdyumov.narod.ru/Philos.htm>

"Clean energy for all Europeans package". https://ec.europa.eu/energy/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans_en

Challies, E. R. T., and Murray, W. E. "Towards post-neoliberalism? The comparative politico-economic transition of New Zealand and Chile". *Asia Pacific Viewpoint*, vol. 2, no. 49: 228-243.

DOI: 10.1111/j.1467-8373.2008.00372.x

Chen, Q. et al. "Electricity Markets Instability: Causes of Price Dispersion". *Sustainability*, vol. 13. 12343 (2021).

DOI: 10.3390/su132212343

Chindarkar, N., and Thampapillai, D. J. "Rethinking Teaching of Basic Principles of Economics from a Sustainability Perspective". *Sustainability*, vol. 10. 1486 (2018).

Cramton, P. "Electricity market design". *Oxford Review of Economic Policy*, vol. 33, no. 4 (2017): 589-612.

"Dogovor, uchrezhdayushchii Yevropeyskoye Soobshchestvo (Rim, 25 marta 1957 g.), (konsolidirovannyi tekst s uchedom Nitsckikh izmeneniy) (s izmeneniyami ot 16 aprelya 2003 g.). Pravo Yevropeyskogo Soyuzu" [Treaty Establishing the European Community (Rome, 25 March 1957), (Consolidated Text Subject to the Nice Amendments) (As Amended on 16 April 2003). European Union Law]. <http://eulaw.ru/content/2001>

Demina, N. "Metod markiza Kondorse ili svetlyy put spasheniya demokratii" [The Method of the Marquis Condorcet or the Bright Way to Save Democracy]. https://polit.ru/article/2010/05/21/maskin_condorcet

Dovbenko, M. V., and Osik, Yu. I. "Sovremennyye ekonomicheskiye teorii v trudakh Nobeliantov" [Modern Economic Theories in the Works of the Nobelists]. <https://www.monographies.ru/ru/book/section?id=4225>

Dubovskiy, S. V., Lenchevskiy, Ye. A., and Babin, M. Ye. "Novi napriamky v realizatsii protsesiv upravlinnia potochnym rezhymom navantazhennia OES Ukrainy" [New Directions in the Implementation of the Management Processes of the Current Load Mode of the UES of Ukraine]. *Problemy zahalnoi enerhetyky*. 2013. http://nbuv.gov.ua/UJRN/PZE_2013_1_4

"Enerhetychna stratehiia Ukrainy na period do 2035 r. «Bezpeka, enerhoefektyvnist, konkurentospromozhnist»" [Energy Strategy of Ukraine for the Period until 2035 «Security, Energy Efficiency, Competitiveness»]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text>

Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2020/07/a-beginners-guide-to-the-energy-transition/>

Erdmann, G. "Economics of electricity". In *Proceedings of the EPJ Web of Conferences*. Germany: Berlin University of Technology, August, 27, 2015, 06001.

Ettlinger, N., and Hartmann, C. D. "Post/neo/liberalism in relational perspective". *Political Geography*, vol. 48 (2015): 37-48.

DOI: 10.1016/j.polgeo.2015.05.009

European Green Deal. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

Fazi, T. "Illuziya: YeS udastsya demokratizirovat" [Illusion: The EU Will Be Able to Democratize]. *Yevropeyskaya integratsiya*. 2018. <https://www.ipg-journal.io/rubriki/evropeiskaja-integracija/illuzija-es-udastsja-demokratizirovat-687/>

Fridmen, M. *Kolichestvennaya teoriya deneg* [Quantity Theory of Money]. Moscow: Elf press, 1996.

Godley, W. "Maastricht and All That". LRB. 1992. <https://www.lrb.co.uk/the-paper/v14/n19/wynne-godley/maastricht-and-all-that>

Hoang, L. N. "Regulation of Electricity markets". <https://www.science4all.org/article/electricity-markets/>

Hurwicz, L. et al. "On informationally decentralized systems". In *Decision and Organization*. Amsterdam: North-Holland, 1972.

Hurwicz, L. et al. "Optimality and informational efficiency in resource allocation processes". In *Mathematical Methods in the Social Sciences*. Stanford: Stanford University Press, 1960.

Ivanishyn, P. "Neoliberalizm yak imperska ideolohiia: vstup do natsiosofskoho tлумachennia" [Neoliberalism as an Imperial Ideology: Entry into a National and Philosophical Interpretation]. *Ukrainski studii stratehichnykh doslidzhen*. <https://usds.org.ua/2021/05/06/neoliberalizm-yak-imperska-ideologiya-vstup-donatsiosofskogo-tlumachennya/>

- Izmalkov, S., Sonin, K., and Yudkevich, M. "Teoriya ekonomicheskikh mekhanizmov (Nobelevskaya premiya po ekonomike 2007 g.)" [Theory of Economic Mechanisms (Nobel Prize in Economics 2007)]. *Voprosy ekonomiki*, no. 1 (2008).
DOI: 10.32609/0042-8736-2008-1-4-26
- Jong, H. W. de, and Shepherd, W. G. "Mainstreams in Industrial Organization. Book I. Theory and International Aspects. Book II. Policies: Antitrust, Deregulation and Industrial". 1986. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-94-017-0493-9>
- Katasonov, V. "Globalnyy finansovyy krizis: desyatiletnyaya peredyshka zakanchivayetsya" [ENGLISH_RU Global Financial Crisis: Ten-Year Respite Ends]. <https://ru.scribd.com/book/>
- Khayek, F. *Individualizm i ekonomicheskyy porjadok* [Individualism and Economic Order]. Moscow: Izograf; Nachala-Fond, 2016.
- Kostin, Yu. D., Telehin, V. S., and Kostin, D. Yu. "Liberalizatsiia rynku elektroenerhii: yakym shliakhom vesty reorhanizatsiiu" [Liberalization of the Electricity Market: How to Conduct the Reorganization]. *Nauka ta osvita*. Hajduszoboszlo, Hungary, 2018. 123-130.
- Kostiukovskyi, B. A. "Problemy realizatsii polozhen Zakonu «Pro zasady funktsionuvannya rynku elektrychnoi enerhii v Ukraini»" [Problems of Implementation of the Provisions of the Law «On the Principles of Operation of the Electricity Market in Ukraine»]. *Problemy zahalnoi enerhetyky*, no. 3(38) (2014): 43-49.
- Kotsar, O. V., and Rasko, Yu. O. "Keruvannia danymy komertsiinoho obliku v umovakh liberalizatsii rynku elektrychnoi enerhii Ukrainy" [Management of Commercial Accounting Data in the Conditions of Liberalization of the Electricity Market of Ukraine]. *Tekhnichna elektrodynamika*, no. 3 (2019): 74-84.
DOI: 10.15407/techned2019.03.074
- Kulik, M. N. "Novyye modeli ravnovesnykh tsen v teorii mezhotraslevogo balansu" [New Models of Equilibrium Prices in the Theory of Input-output Balance]. *Problemy zahalnoi enerhetyky*, no. 1 (2018): 12-23.
- Kun, T. *Struktura nauchnykh revolyutsiy* [The Structure of Scientific Revolutions]. Moscow: Progress, 1977.
- Kydland, F. E., and Prescott, E. S. "Rules Rather than Discretion: The Inconsistency of Optimal Plans". *Journal of Political Economy*. 1977. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/260580>
- Kyrylenko, O. V. et al. "Metodolohiia ob'ektno-orientovanoho modeliuвання dlia opysu funktsionuvannya konkurentnoho optovoho rynku elektrychnoi enerhii" [Methodology of Object-oriented Modeling to Describe the Functioning of the Competitive Wholesale Electric Energy Market]. *Problemy zahalnoi enerhetyky*, no. 1(24) (2011): 5-10.
- Kyzym, M. O. et al. *Teoretyko-prykladni aspekty dekarbonizatsii ta rozvytku rozpodilenoї elektroenerhetyky Ukrainy* [Theoretical and Applied Aspects of Decarbonization and Development of Distributed Electric Power Industry of Ukraine]. Kharkiv: FOP Liburkina L. M., 2020.
- Kyzym, M. O., and Salashenko, T. I. "Konkurentnyi rynek elektroenerhii: teoretychni pidkhody ta modeli formuvannya" [Competitive Electricity Markets: Theoretical Approaches and Formation Models]. *Problemy ekonomiky*, no. 2 (2020): 130-143.
DOI: 10.32983/2222-0712-2020-2-130-143
- [Legal Act of Ukraine] (1998). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_056#Text
- [Legal Act of Ukraine] (2002). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1789-2002-%D0%BF>
- [Legal Act of Ukraine] (2013). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/663-18>
- [Legal Act of Ukraine] (2014). http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
- [Legal Act of Ukraine] (2017). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2019-19>
- [Legal Act of Ukraine]. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_926/print
- Lena, F., and Issberner, L.-R. "Antropotsen: nauchnyye spory, realnyye ugrozy" [Anthropocene: Scientific Disputes, Real Threats]. UNESCO. 2018. <https://ru.unesco.org/courier/2018-2/antropocen-nauchnye-spory-realnye-ugrozy>
- Lusas, R. "Econometric Policy Evaluation: A Critique". *Carnegie Rochester Conference Series on Public Policy*. 1976. https://econpapers.repec.org/article/eeecrcspp/v_3a1_3ay_3a1976_3ai_3a_3ap_3a19-46.htm
- Maskin, E. "Nash equilibrium and welfare optimality". *Review of Economic Studies*, vol. 66, no. 1 (1999): 23-38.
- Mason, E. S. "The Current Status of the Monopoly Problem in the United States". *Harvard Law Review*, vol. 62, no. 8 (June) (1949): 1265-1285.
- Mushenok, V. V. "Podatkovo-pravovi zasady derzhavnoho rehuliuвання rynku elektroenerhii v Ukraini" [Tax and Legal Principles of State Regulation of the Electricity Market in Ukraine]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka». Seriya : «Yurydychni nauky»*, no. 6(28) (2020): 20-25.
- Myerson, R. "Optimal auction design". *Mathematics of Operations Research*, vol. 6, no. 1 (1981): 58-73.
- Myerson, R. "Optimal coordination mechanisms in generalized principal-agent problems". *J. of Math. Econ.*, vol. 10, no. 1 (1982): 67-81.
- Myerson, R., and Satterthwaite, M. "Efficient mechanisms for bilateral trading". *Journal of Economic Theory*, vol. 29 (1983): 265-281.
- Parus, Ye. V., and Blinov, I. V. "Skладovi imitatsiinoї modeli protsesiv tsinoutvorennia na rynku elektrychnoi enerhii Ukrainy" [Components of the Simulation Model of Pricing Processes in the Electricity Market of Ukraine]. *Pratsi IED NAN Ukrainy*, no. 53 (2019): 28-34.
DOI: 10.15407/publishing2019.53.028
- Peck, J., Theodore, N., and Brenner, N. "Postneoliberalism and its Malcontents". *Antipode*, vol. 41, no. 1 (2010): 94-116.
DOI: 10.1111/j.1467-8330.2009.00718.x
- Pysmenna, U. Ye. "Tsiny na elektroenerhiiu dlia naselennia yak sotsialno-ekonomichnyi faktor enerhetychnykh transformatsii v Ukraini" [Electricity Prices for the Population as a Socio-economic Factor of Energy Transformations in Ukraine]. *Infrastruktura rynku*, no. 42 (2020): 104-107.
- Riggirozzi, P., and Grugel, J. "Neoliberal disruption and neoliberalism's afterlife in Latin America: What is left of post-neoliberalism?" *Critical Social Policy* (2018): 1-20.
DOI: 10.1177/0261018318765857
- Saukh, S. Ye. "Problemy matematychnoho modeliuвання konkurentnoi rivnovahy na rynku elektroenerhii (Za materialamy naukovoї dopovidi na zasidanni Prezydii NAN Ukrainy 28 liutoho 2018 roku)" [Problems of Mathematical Modeling of Competitive Equilibrium in the Electricity Market (Based on the Materials of the Scientific Report at the Meeting of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine on February 28, 2018)]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*. 2018. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2018_4_10
- Schmalensee, R., and Willig, R. "Handbook of Industrial Organization". September 11, 1989. <https://www.elsevier.com/books/handbook-of-industrial-organization/schmalensee/978-0-444-70434-4>
- Shehta, B. "Basic Principles of Liberalism". https://brabu.edu.in/counseling_lecture/Political%20Science:%20Basic%20principles%20of%20Liberalism.pdf

Smil, V. "Energy and Civilization". A History. 2017. <https://mitpress.mit.edu/books/energy-and-civilization>

Sonin, K. I. "Osnovy teorii auktsionov (Nobelevskaya premiya po ekonomike 2020 goda)" [Fundamentals of Auction Theory (Nobel Prize in Economics 2020)]. *Voprosy ekonomiki*, no. 1 (2021).

DOI: 10.32609/0042-8736-2021-1-5-32

Stepin, V. S. "Samorazvivayushchiesya sistemy i postneklasicheskaya ratsionalnost" [Self-developing Systems and Post-non-classical Rationality]. *Voprosy filosofii*, no. 8 (2003): 5-17.

Sukhodolia, O. M. "Dosvid reformuvannya rynku elektrychnoi enerhii v Ukraini" [Experience of Reforming the Electricity Market in Ukraine]. *Stratehichni priorytety*, no. 1 (2014): 59-68.

"The Second Convivialist Manifesto: Towards a Post-Neoliberal World". *Civic Sociology*, vol. 1 (1). 12721 (2020).

DOI: 10.3390/su132212343

"Treaty on European Union". EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT>

Taranukha, Yu. V. "O periodizatsii razvitiya teorii otraslevykh rynkov" [On the Periodization of the Development of the Theory of Branch Markets]. *Herald of Omsk University. Series «Economics»*. 2021. <https://cyberleninka.ru/article/n/o-periodizatsii-razvitiya-teorii-otraslevykh-rynkov>

"The Prize in Economic Sciences 2014". Press Release, October 13, 2014. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/2014/press.pdf

Voytsekhovich, V. Ye. "Evolyutsiya nauki: ot znaniya k ponimaniyu, ot klassicheskogo znaniya k postneklasicheskomu ponimaniyu realnosti" [The Evolution of Science: From Knowledge to Understanding, from Classical Knowledge to Post-non-classical Understanding of Reality]. <http://spkurdyumov.narod.ru/Philos.htm>

"WoS Claritive Database". <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000257513900007>

Williamson, J. "Did the Washington Consensus Fail?" Peterson Institute for International Economics. 2002. <https://www.piie.com/commentary/speeches-papers/did-washington-consensus-fail>

Williamson, J. "The Washington Consensus and Beyond". *Economic and Political Weekly*. 2003. <https://www.jstor.org/stable/4413431>

Zaverbnyi, A. S. "Analizuvannya problem reformuvannya ukrainskoho rynku elektrychnoi enerhii" [Analysis of the Problems of Reforming the Ukrainian Electricity Market]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*. Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku. 2012. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2012_748_46f

Стаття надійшла до редакції 16.08.2022 р.

■